

“Jehovas vitners religiøse domsutvalg”

Metoderapport til SKUP

Av Connie Bentzrud og Tarjei Leer-Salvesen

Innholdsfortegnelse:

Innsendere og redaksjon	1
Startet med et tips	2
Første diskusjon i redaksjonen	2
Innledende arbeid	2
Skriftlige kilder og tilsynelatende åpenhet	3
Dommen fra Spania	3
Arbeidet i Spania	4
Første gjennombrudd	5
Flere overgrep	5
Nye tips	5
Flere ofre	6
Engelsk versjon ga nye kilder	6
Eldsteboka	6
Saken om domsutvalgene	7
Kildebeskyttelse og anonymisering	8
Muntlige kilder med stor frykt	8
Flere lekkasjer	9
De blå konvoluttene	9
Rettssaker og politiaksjoner i andre land	10
Personresrearch	10
Arkivverket, gode men trege	11
Arbeidet med sakene - språkets betydning	11
GDPR som researchverktøy	12
Etiske hensyn	13
Spesielle erfaringer	13
Hva er nytt?	14
Konsekvenser	15
Publikasjonsliste	15

Innsendere:

Connie Bentzrud, connie.bentzrud@fvn.no, tlf 90626891

Tarjei Leer-Salvesen, tarjei.leer-salvesen@fvn.no, tlf 92429935

Takk til:

Kjartan Bjelland, Kristin Ellefsen, Anders Rye Skjoldjensen, Frode Nordbø, Imanol Luke, Rune Øidne Reinertsen, Bjørn Markussen og Jonas Mjaaland

Publisert fra 13. april 2018, arbeidet fortsetter i 2019. Se detaljert publikasjonsliste

Redaksjon:

Fædrelandsvennen (ansvarlig redaktør Eivind Ljøstad)

Rådhusgata 14 a,

4611 Kristiansand

Tlf: 38361800

Startet med et tips

Denne saken startet med et tips i mars 2017. Om tipseren kan vi si dette: Han har bakgrunn fra Jehovas vitner selv, og bruker i dag noe av tiden sin på å hjelpe andre i religiøse bruddprosesser. Han hadde overfladisk kjennskap til avisens arbeid med undersøkende journalistikk, og Tarjei hadde overfladisk kjennskap til tipserens bakgrunn fra før. Men det var ingen kontakt om journalistiske saker før en plutselig melding på Palmesøndag 2017 som lød slik: "Har tips om pedofilisak i jv-menigheten i [stedsnavn fjernet]. En tidligere eldste er arrestert og dømt for dette i Spania nå. Flere i menigheten har stått fram. Menigheten holder tett på dette."

Etter en kjapp dialog ble følgende klart. En nordmann i 80-årene sitter i fengsel i Spania, etter å ha misbrukt en fire år gammel jente seksuelt. Mannen var i en årrekke en viktig lederfigur i en Jehovas vitner-menighet på Sørlandet. Tipseren mente også å vite at det finnes flere slike saker i det lille trossamfunnet.

Første diskusjon i redaksjonen

Tarjei tok saken med til Fædrelandsvennens nyopprettede "gravegruppe" for å diskutere den like over påskeferien. Connies første reaksjon var: "Hvis han misbruker en fireåring når han er over åtti, er det ikke første gangen."

Vi er vant til å stille opp minimumsmål og maksimumsmål for arbeidet. Et minimumsmål i denne saken kunne rett og slett være å få den bekreftet den konkrete saken tipseren fortalte om. Et maksimumsmål kunne være å finne ut om trossamfunnet håndterer disse sakene på en måte som gjør dem til en del av historien.

Sammen med nyhetsredaktør Jonas Mjaaland ble vi enige om å forsøke å finne ut hvordan den fengslede mannen hadde levd i tiårene før han ble tatt på fersken i Spania og arrestert. Var det flere ofre?

Samtaler med tipseren innledningsvis kretset en del rundt spørsmålet om hva som eventuelt gjør at denne saken skal behandles som en sak om Jehovas vitner som trossamfunn, fremfor å se på den som en ordinær seksualforbrytelse. Tipseren pekte på saker i en rekke andre land, der trossamfunnet saksøkes for sin håndtering av seksuelle overgrep mot barn i egne rekker.

"Det er litt sånn sharia" sa tipseren. "Vi har lært at vi skal ordne opp selv, uten å involvere samfunnet på utsiden".

Connie har lang erfaring med å dekke saker om seksuelle overgrep, men lite bakgrunn fra tros- og livssynsjournalistikk. Tarjei har lite bakgrunn med dekning av overgrepssaker, men noe mer erfaring med å skrive om trossamfunn. I denne saken ville vi få mye behov for begge deler.

Innledende arbeid

Ingen av Fædrelandsvennens journalister satt med dybdekunnskap om Jehovas vitner. Trossamfunnet tar avstand fra seksuelle overgrep mot barn slik alle andre gjør. Hvis vi skulle arbeide med en hypotese om at trossamfunnet håndterer disse sakene på en måte som gjør dem til aktører, måtte vi vite mye mer om hvordan de faktisk fungerer og er organisert.

Det skulle gå 13 måneder fra tipset kom til redaksjonen til vi trykket den første saken, men arbeidet startet nokså umiddelbart og gikk innledningsvis langs to hovedspor:

- Vi måtte vite mer om den arresterte mannens bakgrunnshistorie. Hvor hadde han bodd før? Hvor har han hatt hvilke roller i trossamfunnet? Hvem kjenner historien til mannen og eventuelle andre ofre?
- Hva slags regler og retningslinjer har Jehovas vitner for å håndtere disse sakene? Hva håndteres internt og når involveres politiet?

Skriftlige kilder og tilsynelatende åpenhet

For å forstå både detaljene vi skriver om og bakteppet bedre, har vi benyttet et stort antall skriftlige kilder.

- Vi har benyttet einnsyn.no og Fædrelandsvennens egen side innsyn.no for å be om dokumenter fra postlistene som berører Jehovas vitner. I dette tilfellet var det spesielt postlistene til Kulturdepartementet (som håndterer trossamfunn), Datatilsynet og enkelte politidistrikt som var interessante.
- Vi har benyttet Jehovas vitners egen litteratur flittig. Mye er publisert på jw.org og en del deles ut av gatemisjonærene deres. Bibliotekene har også mye litteratur fra Vaktårnet. Men i ett tilfelle sto vi fast. Vi ville lese den originale teksten fra "familieboka" der foreldre i Jehovas vitner ble oppfordret til å tukte barna, slik Trond Viggo Torgersen hadde reagert mot som barneombud. Denne boka i opprinnelige utgave var stjålet eller utlånt og ikke tilbakelevert ved folkebibliotekene vi sjekket. Heldigvis fantes det et eksemplar hos Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana så vi kunne lese og avfotografere en omstridt tekst som legitimerte vold mot barn.
- Vi har benyttet oss av dommer fra Norge og Spania, samt en del offentlig tilgjengelige rettsdokumenter fra USA
- Vi har hatt tilgang til saksdokumenter hos en rekke kilder og i enkelte tilfeller deres advokater, der dette har vært aktuelt
- Jehovas vitner sier i utgangspunktet at alt er åpent og kjent. At alle kan gå på møtenes deres og at alle kan lese i blader og på nettsidene hva de står for. Men det mest unike ved det skriftlige kildematerialet vårt, er eldstebrev og bøker fra Vaktårnet som vi får fått tilgang til, som ikke tilhører den litteraturen det er meningen at alle skal kunne lese.

Dommen fra Spania

Vi hadde behov for kopi av dommen fra domstolen i Alicante som fant den norske mannen skyldig. Uten den visste vi rett og slett altfor lite om hva som hadde skjedd, og vi hadde ikke før dette kontaktpunkter til noen av partenes advokater.

Løsningen ble å spørre om hjelp i det internasjonale nettverket GIJC som SKUP er med i. Vi fikk anbefalt en spansk reporter (Imanol Luke) som på det tidspunktet var ledig for et kort, konkret oppdrag. Han ba om innsyn i dommen og fikk den ut på åpent vis.

I redaksjonen har vi heldigvis gode kolleger som kan hjelpe med flere språk enn vi behersker selv. Kollega Rune Øidne Reinertsen oversatte for oss, og var også til god hjelp senere i prosessen da vi hadde behov for kontakt med spanske politimyndigheter.

Det var nødvendig. For de første henvendelsene våre til spansk politi ble rett og slett ikke besvart. Og fra en kilde i norsk politi fikk vi vite at det ikke hadde vært enkelt for dem heller å nå gjennom til sine spanske kolleger i denne saken.

Arbeidet i Spania

Vi reiste til Spania med flere mål for øyet. I forkant hadde vi ved hjelp av folkeregistersøk og Google Maps klart å lokalisere hvor mannen hadde bodd før han ble arrestert, og vi hadde fått avtale med politiet som hadde etterforsket saken.

Takket være kollega Rune Øidne Reinertsen hjemme i redaksjonen, hadde vi klart å trenge gjennom byråkratiet i det spanske politiet. Vi hadde fått til en intervjuavtale med Guardia Civil i regionhovedstaden Alicante. Saken mot "den eldste" hadde blitt overført dit etter å ha vært innom det lokale politiet i Altea. I etterkant av intervjuet reiste vi opp til Centro Penetario-fengslet og tok bilder av stedet mannen nå sonet sin dom.

Vi ønsket også å se hvor den dømte eldstebroren hadde levd, oppsøke menigheten hans og snakke med de eldste som hadde håndtert den interne prosessen mot mannen. Mannens ektefelle tilhørte fremdeles menigheten, og vi håpet å få henne i tale.

Det var flere Jehovas vitner-menigheter i området. Vi jobbet litt med å finne den riktige, og det viste seg at den skandinaviske menigheten hadde flyttet fra Altea til fjellandsbyen La Nucua. Vi kjørte dit og fant Rikets Sal og et skilt på utsiden som forkynte at vi kunne komme tilbake søndag kveld om vi ville på møte med skandinavene.

Tidspunktet ble diskutert en del. Når var det riktig å ankomme? Hvem skulle vi spørre etter, og kunne vi risikere at de avlyste hele møtet sitt hvis vi kom for tidlig?

Vi ankom 15 minutter før møtet startet. Da var lokalet i ferd med å fylles, men det var fortsatt god tid til møtet startet. Odd Inge Tvedt, som var den eneste eldste her vi kjente navnet på, skulle ledes kveldens møte, så der hadde vi litt flaks. Etter å ha presentert oss som journalister fra Fædrelandsvennen, gikk vi rett på sak og fortalte at vi hadde kommet for å skrive om en eldstebror i menigheten som var dømt for seksuelle overgrep mot en fire år gammel jente. Kunne vi få et intervju om hvordan saken hadde blitt håndtert? Deretter føyde vi til at vi skjønnte det kom litt brått på, og at vi kunne sitte bakerst under møtet og være helt stille, men kanskje han hadde tid til oss etterpå?

Den dømte mannens kone, var også tilstede på møtet i Rikets sal i La Nucua, Connie ga seg til kjenne for henne etter møtet og fortalte hva vi holdt på med. Hun ønsket ikke å la seg intervju, men ga oss likevel en kort kommentar til saken.

Tarjei gikk samtidig i gang med intervjuet av Tvedt straks i etterkant av møtet. Sammen med Jovan Malajesku fra eldsterådet fortalte han om hvordan saken hadde blitt håndtert. Hvordan de selv hadde gjennomført en undersøkelse og avholdt et domsutvalg. Konklusjonen deres ble at den eldre norske mannen hadde blitt ekskludert fra Jehovas vitner. Connie sluttet seg til så fort hun kunne.

Første gjennombrudd

Situasjonen i denne intervjusituasjonen var nokså ekstraordinær. De eldste i en menighet som denne skal i utgangspunktet ikke gi intervjuer til pressen, og saken var ytterst kontroversiell. Ifølge sine interne retningslinjer skal de ringe til regionhovedkontoret i Holbæk i Danmark og be om råd. Vanligvis vil rådet være å henvise til offisielle talspersoner. Men Tvedt hadde ikke tid til det i situasjonen som oppsto.

Da vi jobbet med “Den eldste” var hypotesen vår at overgriperen hadde begått flere overgrep, og at Jehovas vitner håndterer disse sakene på en måte som gjør trossamfunnet til en del av saken.

Underveis i arbeidet hadde vi fått høre om en intern prosess, kalt et “domsutvalg” der mannens forbrytelser ble behandlet før han ble utstøtt fra trossamfunnet. Jehovas vitner har et svært hierarkisk system, der all litteratur og alle systemer skal være like over hele verden. hensikten.

Det Tvedt fra den skandinaviske menigheten fortalte om hvordan de hadde håndtert saken, var første gangen vi fikk bekreftet prosessene med interne domsutvalg fra en aktiv eldste i trossamfunnet. Det var et stort gjennombrudd for oss. I denne saken hadde mannen vi skrev om blitt funnet skyldig både i den interne prosessen i trossamfunnet og i det ordinære rettsvesenet. Samtidig bragte saken inn en viktig nyanse. Vi hadde hørt om flere overgrepssaker der mennene ikke ble funnet skyldige på grunn av en regel om to vitner. Men i denne saken hadde mannen vi skrev blitt funnet skyldig og kvinnene hadde blitt trodd.

Mor til barnet som ble misbrukt, gikk rett til politiet da hun oppdaget hva som skjedde. Hun var ikke et døpt Jehovas vitne, og var således fri til å benytte seg av politiet for å beskytte seg selv og barnet.

Flere overgrep

Vi fikk høre at flere voksne kvinner i menigheten “Den eldste” hadde tilhørt hjemme i Norge, hadde tatt ordet på et møte i Rikets sal og fortalt om hva mannen skal ha gjort mot dem mens de selv var barn. Det bekreftet en av de første hypotesene våre, nemlig at dette ikke var hans første overgrep.

En av disse sakene hadde blitt anmeldt til politiet, og etterforskning ble åpnet selv om saken var foreldet. Kripos forsøkte å komme i kontakt med spansk politi fordi den norske forhistorien kunne være av betydning for straffeutmålingen i Spania. Men spansk politi viste ingen interesse. En av kvinnene som hadde vært utsatt for overgrep fra mannen, valgte etter langvarig kontakt å fortelle sin historie i saken om “Den eldste”.

Mens vi jobbet med den opprinnelige pedofilisaken, forsto vi at dette sliter Jehovas vitner-menigheter med i flere land. Vi leste om gruppesøksmål og individuelle saker i land som Australia, Nederland, Canada, England og USA. Noen av sakene er veldig omfattende, og gjennomgående har de et fellestrekk når de kommer opp nå: ofrene påstår at trossamfunnet kunne og burde gjort mer for å stanse overgripere i egne rekker.

Når vi spurte våre kilder i Norge om de kjente slike saker, fikk vi høre mange. Vi forfulgte noen av tipsene, og spesielt dem vi trodde kunne handle om den samme mannen som satt fengslet i Spania.

Noen av sakene vi kom over gjaldt andre norske menn med roller som eldste i Jehovas vitner. To av sakene hadde vært behandlet i retten, og ført til domfellelser for seksuelle overgrep mot barn. En rekke av sakene hadde politiet ikke fått høre om.

Nye tips

En rekke personer tok selv kontakt med oss etter publiseringen av "Den eldste". Noen var tidligere medlemmer av Jehovas vitner, men overvekten var fortsatt medlemmer. De fleste som bidro med egne historier var kvinner. Det var vonde historier om vold og overgrep både i barndom og voksen alder. Gjennomgående fortalte de om en fortvilende situasjon der de ikke kunne be om hjelp på samme måte som andre som utsettes for vold og overgrep. Om en kultur der man ikke skal involvere politi og rettsvesen.

Men hva var dette? Er det bare en subjektiv opplevelse disse kvinnene har, eller er det noe mer systematisk? Så kom det største gjennombruddet i arbeidet vårt . Vi fikk tilgang på "Eldsteboka".

Engelsk versjon ga nye kilder

En idé som dukket opp i arbeidet var å publisere en åpen engelsk versjon av "Den eldste". Det er ikke helt hverdagslig for vår lokalt orientert avis å publisere på andre språk, men vi tenkte det kunne gi oppmerksomhet rundt arbeidet vårt og potensielt nå ut til nye kilder.

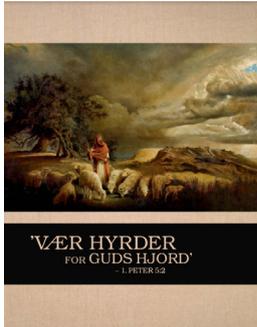
Vi oversatte artikkelen selv og sjekket spesifikke teologiske og organisatoriske faguttrykk med folk vi har kontakt med i trossamfunnet. Deretter publiserte vi den på fvn.no og spredte artikkelen innledningsvis via Facebook og Twitter. Deretter levde den sitt eget liv i diskusjonsforum på Reddit og andre plattformer vi vanligvis ikke bruker.

Dette resulterte i flere interessante henvendelser fra andre land. Vi opprettet kryptert kommunikasjon med interessante kilder i fire nye land som delte historier med oss. Fra to land fikk vi tilsendt interne dokumenter fra trossamfunnet, noen av dokumentene viste seg å være på norsk.

Eldsteboka

Det aller mest spennende dokumentet vi fikk lese var den såkalte "Eldsteboka", med tittelen "Vær hyrder for Guds hjord". Dette er et dokument som ikke skal lese av kvinner, og heller ikke av andre menn enn de som har status som eldste i trossamfunnet. Boka gir detaljerte

føringer for hvordan eldsterådene skal komme sammen og hva deres oppgaver er. Den er ikke å finne på bibliotekene.

22. I 1. Korinter 6:1-8 gir apostelen Paulus klar veiledning om at kristne ikke bør anlegge sak mot andre kristne for verdslige domstoler for å få avgjort personlige uoverensstemmelser som kunne ha blitt avgjort med hjelp fra de eldste i menigheten. – w97 15.3. s. 21-22; w86 15.11. s. 20; g83 22.6. s. 13-15; w74 s. 406-407.

- Hvis en person ignorerer det Guds Ord sier om dette, *kan* det ha betydning for hans privilegier i menigheten.

- Det er ingen forskjell mellom det å saksøke en enkelt bror eller søster og det å saksøke et **firma** der alle eierne er Jehovas vitner. Ånden i 1. Korinter 6:1-8 blir krenket hvis man vender seg til verdslige domstoler for å få avgjort forretningsmessige konflikter mellom **firmaer** som utelukkende eies av brødre.

Store deler av boka handler om når det skal nedsettes domsutvalg og hvordan de skal utføre sine oppgaver. Domsutvalgene består av tre menn, alle eldstebrødre, og det skal dømmes etter bibelske prinsipper, ikke samfunnets lover.

Sentralt i disse prinsippene er *tovitnersregelen*, som i praksis slår fast at dersom den anklagede ikke selv kommer med en innrømmelse, skal det minst to dømte vitner til for å utpeke noen som skyldig. I disse domsutvalgene kan man ikke møte med advokat eller annen representant, og det føres ikke noen form for referat man kan få kopi av.

Eldsteboka er tydelig på at medlemmer ikke skal bruke verdslig politi og rettsvesen til å løse konflikter mellom “brødre og søstre”, og heller ikke mellom firmaer eid av medlemmer i trossamfunnet.

Vi snakket om igjen med alle kildene som hadde tatt kontakt med oss etter publiseringen av “Den eldste” og så et tydelig mønster. Alle kvinnene hadde vært i slike domsutvalg. De færreste hadde blitt trodd. Samtlige følte presset stort om å møte der, og rettssikkerheten dårlig ivaretatt.

Observante lesere vil kanskje ha sett selve “Eldsteboka” i norsk utgave på Faithleaks før de leser dette. Men utgaven de har publisert (https://faithleaks.org/wiki/index.php?title=File:Ks10_N_iwpub) kom ikke på nettsiden deres før 1. januar 2019.

Saken om domsutvalgene

Flere av kvinnene valgte å snakke med oss, og etter hvert la oss fortelle historiene deres i avisen.

Vi fikk høre om unge jenter som ble kryssforhørt av eldre menn om sine første famlende seksuelle erfaringer. Om svindel i næringsliv, om blodoverføring under vanskelig fødsel, om særdeles grove voldtekter, og abort. Kvinner fortalte om hvordan de og barna deres var forhindret fra å benytte seg av beskyttelsen fra politi og rettsvesen som andre i det norske samfunnet tar for gitt.

Norsk lovgivning ble brutt i saker som omhandlet plikten til å varsle eller avverge alvorlige straffbare handlinger, som for eksempel plikten til å melde fra til politiet når man får kjennskap til at barn utsettes for mishandling. Vi hadde eksempler på barn som gjentatte

ganger hadde fortalt de eldste i menigheten at de ble utsatt for vold i hjemmet, men ettersom det ikke fantes to dømte vitner til hendelsen, ble saken aldri videreformidlet fra de eldste til norske myndigheter.

Kildebeskyttelse og anonymisering

Når vi jobbet med saken om de religiøse domsutvalgene, sto vi i en skvis mellom behovet for å beskytte sårbare kilder og behovet for å ivareta tilsvar og samtidig imøtegjøelsesrett for ledere i trossamfunnet vi skriver om.

Her hadde vi en tett dialog med kildene våre, og kom frem til at ettersom sakene allerede var kjent i menighetene deres ville vi neppe påføre dem ytterligere problemer ved å omtale sakene så konkret at vi også måtte gå til de eldste for å gi samtidig imøtegjøelsesrett.

Til tross for at vi gjorde det, har vi valgt å anonymisere hvilke personer og lokale menigheter det er snakk om. Vi skildrer mekanismene i hele trossamfunnet gjennom konkrete eksempler, men ønsker ikke påføre tilleggsbelastninger ved å la disse kvinnene måtte bli identifisert for samfunnet ellers og søkbare for ettertiden. Historiene deres er rett og slett for vanskelig for dem, og flere går til behandling for å kunne leve videre med det de har opplevd.

Og som vi har redegjort for over, valgte vi i saken om "Den eldste" å anonymisere både navn på personen og den lille byen. Dette først og fremst av hensyn til ofrene i saken. Vi ønsket ikke å bidra til at ofrene skulle bli identifisert. den aktuelle menigheten er så liten, at kombinasjonen av å navngi trossamfunnet Jehovas vitner og den konkrete menigheten, ville identifisert ofrene for alle praktiske formål. Og i denne saken var det ikke aktuelt å la være å skrive at trossamfunnet er Jehovas vitner.

Muntlige kilder med stor frykt

Det som skiller sakene våre fra andre saker om Jehovas vitner, er at de kommer "innenfra". Ofte har man hørt historier om det lukkede trossamfunnet fra avhoppere. Men når historiene fortelles av mennesker som fortsatt er medlem av trossamfunnet og ønsker å være det, får de også en annen tyngde. Det er ikke snakk om hat og hevn, men om et oppriktig ønske om endring av systemet.

For dem som kontaktet oss, eller vi fikk tips om og selv tok kontakt med, kan konsekvensene av å ha snakket med journalister være store. I følge Jehovas vitner oppfattes det som illojalt og kan føre til utstøtelse dersom man på noen måte kritiserer interne system i media. En slik eksklusjon betyr ikke bare at man mister tilhørighet i en menighet, men medfører at all kontakt med venner og familie som fremdeles tilhører Jehovas vitner skal opphøre umiddelbart. Det er også verdt å huske på at selv om en person blir utstøtt, betyr det ikke at vedkommende har sluttet å tro på det Jehovas vitner prediker.

I ytterste konsekvens oppleves en utstøtelse som en dødsdom. Under Harmageddon (dommens dag) som ifølge vitnene er nær forestående, skal alle dem som ikke tilhører Jehovas vitner utslettes. Med dette i bakhodet har vi fart varsomt fram når vi har snakket med dem som har endt opp i sakene våre.

Vi har brukt mye tid på kontakt, først på epost, så gjennom lange samtaler. Tillit tar tid, og sjelden har vi brukt så lang tid til å få noen stole på oss. Enkelte av "casene" har vi brukt nesten ett år på å få til å fortelle historien sin.

Ved å la dem få mulighet til å ha kontroll over sitt eget intervju helt fram mot publisering, og ved å være pinlig nøye med å beskytte disse kildene, har det ryktes inn i trossamfunnet at vi er til å stole på. Noe som har ført til nye kontakter og tips om caser hver gang vi har publisert noe.

Flere lekkasjer

Da vi hadde skrevet om domsutvalgene, meldte det seg flere kilder, og noen vi allerede hadde kontakt med bidro med flere dokumenter. De norske kildene møtte vi. Kildene i andre land etablerte vi sikker kommunikasjon med, og holdt kontakt med gjennom månedene etter publisering.

En av kildene våre var i kontakt med et helt nytt nettsted som kalles Faithleaks, som opprinnelig ble startet av tidligere mormonere. De hadde begynt å publisere originaldokumenter fra Jehovas vitner også nå. Noen av dokumentene vi hadde fått kunne nå gjenfinnes der på flere språk. Men andre dokumenter var vi helt alene om.

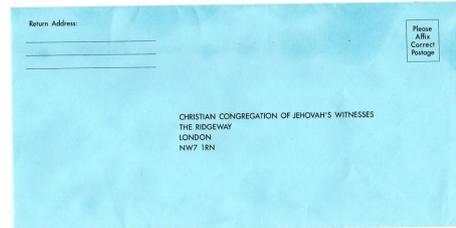
Ett av disse vi var alene om, heter "Branch Organization" og er oppdatert så sent som i august 2018. Det gir en fullstendig oversikt over retningslinjene for å styre et avdelingskontor i trossamfunnet, inkludert arkitekturen for håndtering av informasjonsflyt og hva som skal arkiveres hvor. Et avdelingskontor i Jehovas vitner er et slikt som trossamfunnet har i Holbæk på Sjælland. Alle menigheter i hele Skandinavia rapporterer til dette kontoret, som i sin tur er direkte underlagt Vaktårnet i Warwick, New York.

De blå konvoluttene

Vi fikk også tilsendt flere av brevene som var sendt fra Vaktårnet til alle eldsterådene. Ett av dem, datert 14. mars 1997, er spesielt oppsiktsvekkende. Det inneholder detaljer om hvordan man skal gjennomføre en verdensomfattende kartlegging av pedofile overgripere i egne rekker. Eldsterådene skal gjøre kartleggingen og rapportere inn på spesielle blå konvolutter.

En faksimile fra dette eldstebrevet:

In your report please answer the following questions: How long ago did he commit the sin? What was his age at the time? What was the age of his victim(s)? Was it a one-time occurrence or a practice? If it was a practice, to what extent? How is he viewed in the community and by the authorities? Has he lived down any notoriety in the community? Are members of the congregation aware of what took place? How do they and/or his victim(s) view him? Has he ever been disfellowshipped, reprovved, counseled, or otherwise dealt with? If he has moved to another congregation, please identify the congregation to which he has moved. Was that congregation advised of his past conduct of child molestation, and, if so, when? [If you have not advised them, this should be done now, and you should send a copy of your letter to the Society in a "Special Blue" envelope.] This information should be sent to the Society along with any other observations that the body of elders has. Please send this to the Society in the "Special Blue" envelope so that the factors involved may be given due consideration; this information is not to be made available to those not involved.

I kontakt med et av “casene” våre fikk vi også detaljer om hvordan hun godt begrunnet hadde fortalt de eldste i menigheten sin om en mulig pedofil, uten at saken hadde kommet lenger enn til en blå konvolutt.

Rettssaker og politiaksjoner i andre land

S-77-skjemaet som vanligvis er innholdet i de blå konvoluttene, er i bruk når et eldsteråd skriver til avdelingskontoret sitt for å informere om at noen skal ekskluderes fra trossamfunnet, eller i saker der slike spørsmål skal diskuteres. Disse sakene inneholder alltid svært sensitiv personinformasjon, fra prosesser som er domstolslignende uten at grunnleggende prinsipper for rettssikkerhet er ivaretatt.

Nedenfor er en faksimile fra et slikt S-77-skjema. Begrepet “porneia” er en samlebetegnelse for alle forbudte seksuelle aktiviteter, men her brukes det om en pedofil:

1. **DISFELLOWSHIPING.** Specify offense(s) for which disfellowshipped (See k91 92-6.): Porneia

At any point, did the wrongdoer confess to the committee? Yes If not, what evidence substantiated the wrongdoing?
Admitted to Fondling genitals of a 8 yr. old Boy at least 3 times.

DISASSOCIATION. Specify by what action(s) the person disassociated himself (such as resignation, non-neutral activity, failure to abstain from blood, or joining another religion):

DO NOT DESTROY

Dette skjemaet ble også brukt som bevis i en rettssak i Montana, som høsten 2018 konkluderte med at offeret skulle få hele 35 millioner dollar i oppreisning og erstatning fordi trossamfunnet ikke hadde gjort nok for å stanse overgriperen, med den kunnskapen de hadde.

En annen sak vi fulgte med på og nevner i saken om “De blå konvoluttene” er en politiaksjon i Nederland i desember, der avdelingskontoret og fire Rikets Saler ble raidet av politiet på jakt etter tilbakeholdte dokumenter. Bakgrunnen for aksjonen er samme type dokumentasjon som vi skriver om.

Personresearch

Takket være et rundskriv fra 1990 om journalisters tilgang til visse typer informasjon fra Folkeregisteret, er det overkommelig å drive personresearch også når man må gå litt bakover i tid. Vi har ikke tilgang til slektsforbindelser, men vi kan få tilgang til navneendringer og adressehistorikk.

Innledningsvis i researchen ble dette veldig viktig. Vi hadde behov for å undersøke den dømte mannen i Spania og en rekke andre personer i menigheten han hadde tilhørt.

Vi gjorde en del søk i sosiale medier også, og ikke minst snakket vi med flest mulig kilder. Mange i menigheten er brukere av Facebook og Instagram. Ved å gå grundig gjennom kontoene vi kjente til, kunne vi finne navn og bilder som ledet oss videre til andre som var interessante å kontakte. På SKUP har BBCs graveguru Paul Myers tidligere vist oss verktøyet Stalkscan, som ble veldig nyttig. Stalkscan krever at man finner bruker-id for en Facebook-konto. Når denne skrives inn i verktøyet, henter Stalkscan ut absolutt all den informasjon fra den aktuelle kontoen som du har lov til å se med de innstillingene brukeren selv har valgt. Det er altså ikke snakk om noe innbrudd i kontoen, men den effektiviserer researchen kraftig. Det er sjelden man har tid til å klikke seg årevis bakover i tid på mange ulike kontoer.

Det klassiske muntlige kildearbeidet er krevende når man jobber opp mot Jehovas vitner. Mange potensielle informanter er redde for at kontakt med journalister skal oppdages av andre i menigheten. Frykten er størst hos dem som fortsatt er medlemmer. Angsten for å bli utstøtt er sterk, og medfører ofte tap av arbeid i tillegg til at man mister kontakt med familie og venner i trossamfunnet. Dette med tap av arbeid er lite fokusert på, men faktumet skyldes rett og slett at mange av dem jobber i hverandres bedrifter eller har hverandre som sentrale kunder. Når alle relasjoner plutselig skal brytes, går det utover arbeidsrelasjoner også.

Løsningen vår ble å bruke mye tid på å åpne noen kilderelasjoner og gå forsiktig frem. Noen trengte instruksjoner i bruk av enkle verktøy for kryptert kommunikasjon, og fikk det. I alle tilfellene var det viktig å være diskret og velge tidspunkt og metode for kontakt med omhu.

Arkiverket, gode men trege

I Norge gis det normalt innsyn i dommer i straffesaker fem år etter at dommen er avsagt. Men etter dette sier reglene at dommen i utgangspunktet er unntatt offentlighet. Folk skal ha rett til å bli glemt og gå videre i livet.

28. juni 2017 bad vi om innsyn i en dom mot en tidligere eldste i en Jehovas vitner-menighet gjennom Arkiverket. I forkant ba vi om hjelp hos Norsk Presseforbunds jurist Kristine Foss, og argumenterte i innsynsbegjæringen med pressens samfunnsoppdrag, og skrev at vi ville behandle opplysningene i tråd med god presseetikk og Vær Varsom-plakaten.

Dette var et klassisk tilfelle av at vi ikke har umiddelbart krav på innsyn, men likevel kan håpe å få det etter en konkret vurdering og utøvelse av skjønn. Dommen skildrer en svært grov sak, der den eldste hadde gjort sin egen mindreårige datter gravid to ganger. Saken hjelper oss å forstå omfanget av slike problemer i trossamfunnet vi skildrer, og bekreftet at tipserne våre fortalte oss riktige ting.

Slik konkluderte Arkiverket i sitt vedtak:

«Vi anser at det er knyttet samfunnsinteresse til fenomenet Fædrelandsvennen ønsker å belyse. Trossamfunn av typen Jehovas Vitner er ofte lukket og muntlige kilder kan ofte være vanskelig tilgjengelige. Dette tilsier at avisen bør få innsyn for å kunne utføre sitt samfunnsoppdrag på en tilfredsstillende måte. Riksadvokaten har i sin veileder «Innsyn i straffesaksdokumenter for andre enn sakens parter» (Riksadvokatens skriftserie 3/2017) også presisert at pressen har «et saklig og beskyttelsesverdig behov for opplysninger» om «saker av allmenn interesse» (s. 11-12).

Vi har gjort en konkret vurdering av denne saken, med en avveining mellom personvern hensyn og retten til å ha gjort opp for seg etter straffbare forhold, og om det kan foreligge aktverdige grunner for å gi innsyn til pressen. Selv om personvernet tillegges mye vekt i en straffesak finner vi at pressen har

gode grunner for få innvilget innsyn i den aktuelle dommen.“

Problemet er at dette vedtaket ble gjort 6. juli 2018 og først formidlet til oss én uke senere. Og det er ikke en skrivefeil. Innsynsbegjæringen ble sendt 28.6.17 og det positive vedtaket ble fattet 6.7.18. Altfor sent altså for første publisering, men likevel verdifullt som bakteppe for det videre arbeidet i saken.

Språkets betydning

Språket vi valgte å bruke var av stor betydning i denne saken. Vi brukte mye tid i researchen på å lære oss å benytte ord og uttrykk som mennesker som er med eller har vært med i trossamfunnet vil kjenne igjen. Dette miljøet har også opplevd mye hatretorikk, Jehovas vitner er et trossamfunn som blir forfulgt i mange land. Og mange medlemmer i Norge har opplevd mobbing og hets. Vi ønsket å skrive en kritisk artikkel uten spor av denne retorikken, og vi forsøkte å bruke dette språket også i researchen til saken.

Det fungerte veldig godt. Og det var antagelig avgjørende for at vi klarte å få mange aktive vitner som kilder.

Vi hadde underveis kontakt med vitner som hjalp oss med å bruke faguttrykk riktig på både norsk og engelsk, og vi benyttet flittig Jehovas vitners litteratur og bibel-applikasjon.

En viktig intern samtalepartner ble vår nylig pensjonerte medarbeider Bjørn Markussen. Han har de siste årene vært Fædrelandsvennens tros- og livssynsreporter, og han jobbet parallelt med oss på en artikkelserie om religiøse bruddprosesser. Bjørn ga mange viktige innspill underveis.

GDPR som researchverktøy

Mange mediebedrifter har det siste året terpet på hva EUs personvernforordning GDPR står for og hvordan ny personopplysningslov i Norge får konsekvenser for hvordan man jobber, blant annet med informasjon om kunder.

Noen av oss har skrevet saker om hvordan GDPR slår ut for andre deler av næringslivet. Men retten enkeltpersoner har til å få innsyn om seg selv, er også et veldig kraftig researchverktøy.

Tidlig på høsten gikk vi i gang med å snakke med en rekke av våre kilder i trossamfunnet om innsynsmulighetene de har. Noen av de var for redde til benytte seg av dette, og var redde for konsekvensene. Men noen gjorde det, og slik fikk vi vite mer om hvordan trossamfunnet håndterer sine forpliktelser etter ny personvernlov.

Vi har ikke opptrådt som fullmektig og bedt om innsyn på andres vegne. Folk vi er i kontakt med har bedt om innsyn selv, og med egne ord. Men vi har hjulpet dem å forstå sine rettigheter og veiledet litt i forhold til hva slags formuleringer som kan brukes når slike innsynsbegjæringer sendes.

Etiske hensyn

Når man skildrer et parallellsamfunn som Jehovas vitner, er det mange hensyn å ta. Vitnene er en religiøs minoritet som har opplevd mye forfølgelse. Ett viktig hensyn var å skildre hva i trossamfunnets *praksis* som er problematisk, uten at artiklene skulle leses som en kritikk av selve *troen* deres.

Praksisen vi skildrer går ut over alle som kommer på kant med de eldste, men spesielt utsatt er kvinner og barn. Når den sosiale kontrollen i et parallellsamfunn er sterk, må man jobbe grundig med kildebeskyttelse. Dette innebærer i disse tilfellene mer en beskyttelse av kommunikasjon. Vi måtte bruke mange måneder, i noen tilfeller et halvt år, på å gjøre kilder trygge. Kvinnene har lært at "mannen er kvinnens hode". Å foreta seg noe som bryter med det tankemønsteret krever en omstilling som forutsetter stor tålmodighet hos journalistene. Og frykten for represalier er sterk, det må vi ta hensyn til.

Vi har gjennomgående valgt en skånsom bildebruk gjennom hele artikkelserien.

Spesielle erfaringer

Som i så mange saker er det viktig å sette seg godt inn i tematikken før man går i gang, Forståelse av trossamfunnet og medlemmenes tankegang var også årsaken til at vi allerede i tidlig fase av arbeidet valgte å tilbringe to dager på Jehovas vitners landsstevne på Lillestrøm sommeren 2017.

På Jehovas vitners landsstevne hos Norges Varemesse på Lillestrøm i 2017, så tusenvis av mennesker ut som de var på vei til konfirmasjon samtidig. Mennene glattbarbert og iført dress, slips og hvite strøkne skjorter. Kvinnene iført pene sko og kjoler. Det er med andre ord lett å få øye på to litt uflidde journalister, spesielt menn med langt hår og skjeggvekst er vanskelig å glemme bort i denne flokken.

Tarjei og Connie kom hit rett og slett for å lære mer om hva Jehovas vitner står for. Vi hadde ikke avtalt noen kildemøter, og godt var det, for vi ble passet riktig godt på. Mottakelsen var vennlig og vi kunne gå hvor vi ville. Vi fikk også ta bilder. Men hver gang vi hadde vekslet noen ord med noen, så vi de ble oppsøkt av møtevakter med propp i ørene like etterpå.

Hovedaktiviteten på landsstevnene til Jehovas vitner er såkalte symposier, rett og slett foredrag og bibeltimer, avbrutt av forsiktig sang og små opplysende filmer. Ett av foredragene vi hadde sett oss ut, og som foregikk i den store salen med flere tusen mennesker til stede, handlet om hvordan man skal håndtere saker som gjelder seksuelle overgrep mot barn. Nytt, og annerledes enn i andre vanskelige saker som kan ramme livet i menigheten, er at i saker som gjelder seksuelle overgrep mot barn er det ikke lenger forbud mot å gå til politiet.

Vi brukte to dager på stevnet for å lære mest mulig om læren og språkbruken til trossamfunnet. Vi fikk også gjort et verdifullt dobbeltintervju med en representant for kommunikasjonsavdelingen og en advokat som bistår juridisk avdeling. Disse stilte vi spørsmål om alt fra kvinnesynet i trossamfunnet til behandlingen av ekskluderte medlemmer, og selvsagt håndteringen av seksuelle overgrep mot barn i egne rekker, som vi jobbet med en sak om. Dette intervjuet ble klarert etter organisasjonens retningslinjer. Vi spurte pent den

første dagen vi var på stevnet og oppga temaene vi ville snakke om. Den neste dagen gjennomførte vi intervjuet, og lederne vi snakket med var forberedt på å svare oss.

Ønsket om å forstå, men også ha respekt for Jehovas vitners tro, har vært svært viktig for oss begge. Ved å sette oss grundig inn i trossamfunnet eget regelverk og struktur, uten at artiklene våre angriper selve troen, har vi fått tillit også fra aktive og troende vitner. Vi har valgt å sette søkelys på Jehovas vitners interne praksis der den ser ut til å kolliderer med norsk lov, eller hvor medlemmer utsettes for umenneskelig og krenkende behandling eller diskriminering.

Hva er nytt?

Det er skrevet mange artikler om Jehovas vitner med utgangspunkt i temaer som blodoverføring eller hvordan trossamfunnet isolerer tidligere medlemmer. Som regel har disse sakene perspektivet til ett eks-medlem og mest muntlige kilder.

Vi baserer våre artikler på en rekke skriftlige kilder, hvorav mange har vært helt ukjent for andre enn lederne i organisasjonen, samt en lang rekke kilder som fortsatt er medlemmer.

Med historier og skriftlig dokumentasjon har vi kunnet vise hvordan Jehovas vitner har etablert en praksis med religiøse domsutvalg i Norge, samtidig som medlemmene presses til å la være å benytte seg av rettssikkerheten som politi og det ordinære rettsvesenet kan tilby. Og vi bringer flere eksempler på hvordan dette slår ut i praksis, fortvilte kvinner som må møte for de rent mannlige domsutvalgene uten advokat. Systemet med den strenge tovitnersregelen gjør at disse domsutvalgene minner sterkt om en kristen variant av sharia-domstolene norske myndigheter har nektet etablering av.

Eksistensen av domsutvalg/dømmende utvalg har vært nevnt tidligere i norsk presse, men fenomenet har så vidt vi kjenner til ikke tidligere vært dokumentert gjennom skriftlig kilder og eksempler på saker som viser at de også berører forhold som burde vært dømt etter straffeloven i offentlig rett.

Det var kjent i en spansk nettavis at en nordmann i 80-årene var arrestert for misbruk av et barn. Saken om "Den eldste" avslører imidlertid at mannen var en viktig leder i Jehovas vitner lokalt i Spania, og tidligere var det i Norge i mange år. Vi forteller også at samme mann har ofre hjemme på Sørlandet flere tiår bakover i tid, og at denne saken slett ikke er unik hos Jehovas vitner. Trossamfunnet sliter med å håndtere saker om overgrep mot barn over hele verden nå.

Jehovas vitners håndtering av sensitive personopplysninger har vært et helt ubeskrevet kapittel i norsk presse. I saken om "De blå konvoluttene" spenner temaene fra manglende informasjon om rettigheter i samtykkeskjemaer, til lagring og deling av dypt personlig informasjon fra domsutvalgssaker. En egen rutine "tracking persons" for å følge med på hvor utstøtte personer flytter. Og det mest alvorlige eksemplet er en verdensomspennende innsamling av påstander om menn som skal ha misbrukt barn, som ikke deles med myndighetene og som de registrerte ikke får beskjed om.

Konsekvenser

Når vanskelige spørsmål debatteres i kirkesamfunn, tar ting meget lang tid. Det er altfor tidlig å si hva slags, om noen i det hele tatt, innvirkning vår journalistikk vil få hos Jehovas vitner. Men vi har fått et antall tilbakemeldinger fra aktive medlemmer som har brutt oppfordringen om å ikke lese det vi skriver, og som sier de vil bruke artiklene i interne diskusjoner. Dette skjer både i Norge og flere andre land, hvor spesielt artikkelen "Den eldste" har blitt spredd på engelsk. Samtlige av våre artikler oversettes nå til engelsk.

I noen av Jehovas vitner-menighetene vi skriver om på Sørlandet, pågår diskusjonene for fullt nå.

Vi har underveis vært i kontakt med religionsvitere og advokater som mener dokumentene som har kommet frem vil kaste nytt lys over arbeidet de gjør i forhold til trossamfunnet. Og Arbeiderparti-politiker Kari Henriksen har utfordret justisministeren og kulturministeren på hvordan de tar fatt i problemstillingene disse avsløringene reiser.

I sitt skriftlige svar til Henriksen slår justisministeren fast selv om det er frihet til å avtale sivile løsninger på konflikter, er det ikke slik på strafferettens område.

Hva som kommer ut av dette til slutt, er for tidlig å si. Men vi mener absolutt at journalistikken vår har bragt diskusjonene i samfunnet om disse problemstillingene videre. Og det er det som er oppgaven vår. I løpet av våren 2019 skal den nye tros- og livssynsmeldingen presenteres for Stortinget. Vi gleder oss til å følge opp.

Innsendt til SKUP:

Kristiansand, 11. januar 2019

Connie Bentzrud og Tarjei Leer-Salvesen

Publikasjonsliste

12. april 2018 kl 20.30 på fvn.no
<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/1kXEkg/Den-eldste>
Papirutgaven av Fædrelandsvennen 13. april: "**Den eldste**"

13. april 2018 kl 21.55 på fvn.no
<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/6nKkE0/Filip-Ring-Thenderup-vokste-opp-i-Jehovas-Vitner---na-hjelper-han-religiose-utbrytere>
Papirutgaven av Fædrelandsvennen 14. april: "**Hjelp å få på utsiden**"

15. april 2018 kl 20.53 på fvn.no
<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/1bbV9/-Jehovas-Vitner-har-ikke-tatt-de-grepene-de-burde>
Papirutgaven av Fædrelandsvennen 16. april: "**- Har ikke tatt i de grepene de burde**"

15. april 2018 kl 20.53 på fvn.no
<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/4d0x0G/Redd-Barna-radgiver--Barn-fra-lukkede-trossamfunn-er-me-r-sarbare>

Papirutgaven av Fædrelandsvennen 16. april: Redd Barna-rådgiver: “– Barn fra lukkede trossamfunn er mer sårbare”

24. april 2018 kl 22.39 på fvn.no

<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/RxB7bJ/-De-knuses-bade-innenfra-og-utenfra>

Papirutgaven av Fædrelandsvennen 25. april: “- De knuses både innenfra og utenfra”

25. april 2018 kl 12.19 på fvn.no (engelsk utgave av artikkelen “Den eldste”): “The Elder”

<https://www.fvn.no/nyheter/norgeogverden/i/xRWkJP/The-Elder>

25. april 2018 kl 21.54: **Podcast-versjon av saken “Den eldste”**

<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/EogPeP/Podcast--Den-eldste>

7. juni kl 21.07 på fvn.no

<https://www.fvn.no/nyheter/i/yvrBLJ/Medlemmers-grove-lovbrudd-og-sexliv-handteres-i-egne-domsutvalg>

Papirutgaven av Fædrelandsvennen 8. juni 2018: “Medlemmers grove lovbrudd og sexliv håndteres i egne domsutvalg”

9. juni kl 09.59 på fvn.no

<https://www.fvn.no/nyheter/i/6n0Ere/Avsloringen-av-Jehovas-vitners-domsutvalg---Jeg-reagerer-med-avsky>

Papirutgaven av Fædrelandsvennen 9. juni 2018: “Sterke reaksjoner fra politikere etter avsløringen”

12. juni 2018 kl 23.36 på fvn.no

https://www.fvn.no/nyheter/i/0E75g2/-Det-Jehovas-vitner-gjor_-er-langt-ut-over-rimelighetens-grenser

Papirutgaven av Fædrelandsvennen 13. juni: “Dette er langt ut over rimelighetens grenser”

30. desember 2018 kl 2045 på fvn.no

<https://www.fvn.no/nyheter/i/0E8mPM/De-bla-konvoluttene>

Papirutgaven av Fædrelandsvennen 31. desember 2018: “De blå konvoluttene”

30. desember 2018 kl 2058 på fvn.no

<https://www.fvn.no/nyheter/norgeogverden/i/P3lVK7/Datatsynet---Man-kan-ikke-ha-ikke-domstoler-utenom-politi-og-patalemyndighet-i-Norge>

Papirutgaven av Fædrelandsvennen 31. desember 2018: “Datatsynet: – Man kan ikke ha ikke domstoler utenom politi og påtalemyndighet i Norge”

1. januar 2019 kl 2107 på fvn.no

<https://www.fvn.no/nyheter/norgeogverden/i/J19kOm/Tar-Jehovas-vitner-saken-til-Stortinget>

Papirutgaven av Fædrelandsvennen 2. januar 2019: “Tar Jehovas-vitner-saken til Stortinget”

5. januar 2019 kl 1925 på fvn.no

<https://www.fvn.no/nyheter/norgeogverden/i/7la0B3/Onsker-flere-trossamfunn-til-Faithleaks>

Papirutgaven av Fædrelandsvennen 5. januar 2019: “Ønsker flere lekkasjer”

Ut over dette, har Fædrelandsvennen omtalt sakene ved et par anledninger på leder- og kommentarplass. Sakene har også vært diskutert på leserbrevplass. Dette materialet kan leses på fvn.no i sin helhet, men vi legger det ikke ved som del av metoderapporten da det ikke inngår i disse journalistenes arbeid.